

Lietuvoje dirbantys komerciniai bankai vos prieš mėnesį pasirašė Geros bankų praktikos kodeksą. Tačiau paprasti Lietuvos gyventojai ir verslininkai tos geros praktikos belaukdami jau ir akis pražiūrėjo. Maža to, nuo bankininkų nukentėję klientai rašo vis daugiau skundų Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai ir tik tada apgina savo interesus. Visiškai neaišku, kodėl išvis buvo paskelbtas bankų garbės kodeksas. Juk nuo garbės kodeksų garbės nepadaugėja.

Eltos nuotr.

Kam reikalingas bankų garbės kodeksas?

Apie tai prie aprašytojo ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO stalo kalbėjosi verslininkas ir ekonomikos mokslų daktaras Antanas BOSAS, nepriklausomas finansų analitikas Stasys JAKELIŪNAS, Valsybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Ekonominio interesų departamento direktorius Marius MOČIULSKIS, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto narys Vytautas GALVONAS ir žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

kvieno kliento individualias aplinkybes“. Viskas. Iš esmės nieko daugiau nepasakytą. Jeigu, pavyzdžiui, sumažėja pajamos, sumažėja įkeisto turto vertė, - o juk ir viena, ir kita daugiausia atsitinka dėl pačių bankų veiklos ir jų strategijos pakeitimo, -ką tokiu atveju daryti, kad klientas nepatirtų nuostolių, kad automatiškai būtų keičiamos ankstesnės sąlygos – pakeisti mokėjimų terminai, nekeliamos palūkanos, nebloginama

viskas brangsta, dirbtinai išaugina kaimos. Tada sustabdomas kreditavimas. Galima pradėti kalbę verslininkas ir ekonomikos mokslų daktaras Antanas BOSAS, nepriklausomas finansų analitikas Stasys JAKELIŪNAS, Valsybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos Ekonominio interesų departamento direktorius Marius MOČIULSKIS, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto narys Vytautas GALVONAS ir žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

mūsų bankai būtų laikęsi šio kodekso nuostatų, galbūt nebūtų kilusi ir tokia krizė.

G.JAKAVONIS: Ar yra kokių nors svertų, kad bankai su savo klientais elgtųsi kaip su lygiu partneriu?

V.GALVONAS: Noriu prisiminti keletą idomių dalykų. Pirmiausia dėl savanoriško gero bankų elgesio kodekso. Būdamas Seimo pirminkiu Artūras Paulauskas norėjo priimti politiko garbės kodeksą. Visi entuziastingai pritarė, aš vienintelis paklausiau, kam to reikia. Juk ir taip yra moralės normos, pagal kurias turime gyventi, nebūtina aprašyti. Atsakė: Vytai, taigi visi turi. Jeigu visi turi ir tik reikia padėti pliusiuką, tai geriau visai nieko nedaryti. Yra 10 Dievo įsakymų. Toltekai, kurie gyvenė prieš tris su puse tūkstantio metų, moralę apibrėžė keturiais įstatymais. Žmogus turi jausti atsakomybę. Prisimenu tarybinius metus, kai teko ir mokyti, ir dirbti. Darbas buvo prievolė: jeigu nedirbavai, tave sodindavo į kalėjimą kaip veltėdį. Šiais laikais darbas - didžiulė vertybė. Susiklostė tokie santykiai, kad valdžios atstovai, pavyzdžiui, meras, dabar yra didelis dievas, rajoniniame miestyje galintis duoti valdišką darbą. Imkime tuos pačius bankus. Visi svarbus dokumentas, svarbi informacija, o visur kitur veikia žmogiškasis faktorius. Aš turiu darbą, man moka švedas ir man visiškai nuspėjauti ant tos Lietuvos, ant to kliento, kurį išvarysiu į gatvę.

G.JAKAVONIS: Jeigu mes pripažinome, kad tai aktyvūs dūmimas stengiantis nukreipti dėmesį nuo pagrindinių problemų, norėtus paklausti, kokios tos bankų pagrindinės problemos?

A.BOSAS: Europoje tradicijos visai kitokios, kitokie kliento ir banko santykiai. Ten bankas dirba sau ir savo šaliai. Čia taip pat bankas dirba sau ir savo šaliai, bet ne Lietuva. O keisčiausia, kad didieji bankai, arba išsivysčiusių šalių bankai, tarsi pasidalijo Rytų Europą. Nūdienos problema yra ta, kad Lietuvos klientas neturi jokios alternatyvos persikreipti arba kreiptis į kitą banką, išskyrus Skandinavijos. Tai absoliutus monopolis. Lietuviškų bankų: Šiaulių, Ūkio, Medicinos, „Snoro“, nors pastarojo nepavadin-

valdyba, kad jis negali paviešinti informacijos, nes ji esanti slapta. Kodėl taip įvyko? O gi suveikė žmogiškasis faktorius.

Ji pagaliau rado priėjimą prie vieno banko valdybos nario, su juo susitikio, o šis buvo labai nustebęs, kaip čia dabar neprileidžia iki jų. Pasirodo, vadbininkui yra ne tas pats, ar 5 milijonų kreditą forminti, ar tik 50 tūkstančių. Kadangi jo asmeninės rezultatas nuo to labai skiriasi. Dėl to, jis tą popiekių vis atidėdavo ir atidėdavo, aš vienintelis paklausiau, kam to reikia. Juk ir taip yra moralės normos, pagal kurias turime gyventi, nebūtina aprašyti. Atsakė: Vytai, taigi visi turi. Jeigu visi turi ir tik reikia padėti pliusiuką, tai geriau visai nieko nedaryti. Yra 10 Dievo įsakymų. Toltekai, kurie gyvenė prieš tris su puse tūkstantio metų, moralę apibrėžė keturiais įstatymais. Žmogus turi jausti atsakomybę. Prisimenu tarybinius metus, kai teko ir mokyti, ir dirbti. Darbas buvo prievolė: jeigu nedirbavai, tave sodindavo į kalėjimą kaip veltėdį. Šiais laikais darbas - didžiulė vertybė. Susiklostė tokie santykiai, kad valdžios atstovai, pavyzdžiui, meras, dabar yra didelis dievas, rajoniniame miestyje galintis duoti valdišką darbą. Imkime tuos pačius bankus. Visi svarbus dokumentas, svarbi informacija, o visur kitur veikia žmogiškasis faktorius. Aš turiu darbą, man moka švedas ir man visiškai nuspėjauti ant tos Lietuvos, ant to kliento, kurį išvarysiu į gatvę.

G.JAKAVONIS: Jeigu mes pripažinome, kad tai aktyvūs dūmimas stengiantis nukreipti dėmesį nuo pagrindinių problemų, norėtus paklausti, kokios tos bankų pagrindinės problemos?

A.BOSAS: Europoje tradicijos visai kitokios, kitokie kliento ir banko santykiai. Ten bankas dirba sau ir savo šaliai. Čia taip pat bankas dirba sau ir savo šaliai, bet ne Lietuva. O keisčiausia, kad didieji bankai, arba išsivysčiusių šalių bankai, tarsi pasidalijo Rytų Europą. Nūdienos problema yra ta, kad Lietuvos klientas neturi jokios alternatyvos persikreipti arba kreiptis į kitą banką, išskyrus Skandinavijos. Tai absoliutus monopolis. Lietuviškų bankų: Šiaulių, Ūkio, Medicinos, „Snoro“, nors pastarojo nepavadin-

kiu atveju keltis iš Lietuvos?

A.BOSAS: Jeigu noriu išėiti iš tų bankų, turiu verslą iškelti. Ir svertai, ir mechanizmai labai paprasti. Bankų darbuotojai, klerikai kaip “Tėve mūsų” yra išmokę savo funkcijas. Jie niekada nepakels tono, labai ramiai atliks savo darbą, visada su šypsena atsakys, bet vykdys tai, kas naudinga banko politikai. Labai paprasta: didesnis projektas suskirstomas etapais. Baigus vieną etapą, reikia atlikti keletą funkcijų, kad gautum finansavimą antram etapui. Įgyvendindamas projektą negali sustabdyti, pavyzdžiui, statybos darbų ir t.t. Bet tame etape bankas būtinai sustabdyt finansavimą, nors visi dalykai įvykdyti. Aplink biurokratiniai aparatai - nuo jų priklauso terminas. Projekto plėtotojas padėtis pasidaro kritiška. Tada jie užveržia diržus, saką: gerai, mes nutarėme plėtoti ir antrą etapą, - nors pagrindinėje sutartyje parašyta, kad visi etapai finansuojami, - bet papildomai dar reikės padaryti tą ir tą... Kur dingai, kai jau esi įsiskolinęs. Pasirašai, kad išlisi iš skolų ir toliau plėtosi projektą. Ir taip etapas po etapo. Sąlygos pasidaro nepakenčiamos. Labai gailla, kad Lietuvoje nėra verslininkų, privačių žmonių bylinėjimosi su bankais praktikos. Sąmoningas kreditavimo sąlygų bloginimas galėtų duoti teigiamų rezultatų teismų praktikoje. Bet jos dar nėra. Dabar verslininkai jau buriasi, konsultuojasi, ieško advokatų, kurie užsimtų šia praktika. Tam reikia laiko. O per tą laiką daug mūsų mokesčių mokesčių bankrutuos.

M.MOČIULSKIS: Mes turime įsivaizduoti, su kuo susiduriame - su kokia jėga, kokia rinkodara. Jeigu pamenate, 2008 m. pradžioje buvo parengta Lietuvos ekonominio skatinimo programa. Ten buvo įvardyta, kad Lietuva priklauso skandinavų bankui, nes jie užima kiek daugiau nei 67 proc. rinkos. Tai koks tada kyla spaudimas rengėjams, kad jie nuslopintų šią grėsmę. Kad čia nėra jokia grėsmė, tai privalamas. Viskas buvo pakeista. Galiu pateikti elementarų pavyzdį. Prieš keletą metų Vyriausybė paskelbė, kad pa-

banko, nes kitados prezidentė dirbo su banko valdybos pirmininku. Jeigu norėtų iš pareigų pašalinti vadovą, kiltų panika. Manau, apskritai reikia kompetentingo, nepriklausomo tarptautinio tyrimo, kad būtų įvertintos Lietuvos krizės sąlygos ir priežastys. Beje, Švedijos Parlamentas tokį tyrimą atliko. Įsivaizduojate - krizės Baltijos valstybėse tyrimas yra atliktas! Ten pateiktos tam tikros išvados ir rekomendacijos, ką toliau daryti.

S.JAKELIŪNAS: Problemų daug, tačiau nėra nė vienos valdžios institucijos, kuri tada turėtų prižiūrėti tą procesą ir tramdyti. Nemaža dalis Lietuvos ekonomikos sektorių, ypač statybų, yra tapę komercinių bankų sistemos įkaitais. Biudžeto pajamos, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 25 procentais, biudžeto deficitai didžiuliai. Visa grandinė priežasčių prasidėjo dėl netinkamos priežiūros. Valdžios institucijos buvo sąmoningai ar nesąmoningai suinteresuotos tuo būmu: gaudavo labai daug pajamų ir biudžetą, galėjo ir pensijas kelti, ir sau atlyginimus keleriojai pasididinti. Dabar atvirksčias reiškinys. Turime korekciją, viskas eina žemyn. Turėjome infliacinę spiralę, kai kainų augimas ir skolinimas palaikė ir lūkesčius, ir pajamas, ir biudžetą, ir atlyginimus, ir ką tik nori. Dabar turime defliacinę spiralę, kuri sukasi žemyn. Tą procesą pirmiausia reikia suvokti, valdyti ir koreguoti. Manau, tai įmanoma.

M.MOČIULSKIS: Mes turime įsivaizduoti, su kuo susiduriame - su kokia jėga, kokia rinkodara. Jeigu pamenate, 2008 m. pradžioje buvo parengta Lietuvos ekonominio skatinimo programa. Ten buvo įvardyta, kad Lietuva priklauso skandinavų bankui, nes jie užima kiek daugiau nei 67 proc. rinkos. Tai koks tada kyla spaudimas rengėjams, kad jie nuslopintų šią grėsmę. Kad čia nėra jokia grėsmė, tai privalamas. Viskas buvo pakeista. Galiu pateikti elementarų pavyzdį. Prieš keletą metų Vyriausybė paskelbė, kad pa-

► Ten bankas dirba sau ir savo šaliai. Čia taip pat bankas dirba sau ir savo šaliai, bet ne Lietuvai

Antanas BOSAS
Svečias

tikos bankų kodekse įrašytas genialus dalykas. Bankas iš anksto sutartyse su klientais nustatytais būdais informuoja klientus apie bankų paslaugų ir įkainių bendrųjų sąlygų pakitimus. Kokia malonė, Bankas mus informuoja, kad pakels kainas. Ne tai, kad bankas turi susitarti su klientu dėl sąlygų pakeitimo. Jis vienašališkai pakelia kainas ir mus informuoja. Tai čia yra Geros praktikos kodeksas? Čia anomalija, bankas gali vienašališkai keisti sąlygas esant sutartiniams santykiams. Ateini į banką, sudarai sutartį, - taip turėtų būti, kaip su telekomu ar dar su kuo nors, - ir tos sąlygos nekinta. Jeigu bankas nori pakeisti, jis siūlo sąlygas, kliento teisė nesutikti su tuo.

A.BOSAS: Kodėl Vyriausybė, netgi verslo žiniasklaida, visą laiką cituoja bankų finansinius analitikus? Patikėkite, bankų finansiniai analitikai niekada nedirbs Lietuvos bankų vartotojų, žmogų. Jie dirba bankui.

V.GALVONAS: Analitikų neišmėsi iš darbo, jie nėra priklausomi nei bankui, nei Vyriausybei, nei kitoms valdžios institucijoms. Darbas dabar yra vertybė. Kieno pinigų gauni, ten ir dirbi. Kiekvienas turi atlikti savo funkciją. Vyriausybė turi prižiūrėti centrinių banką, centrinis bankas - aprepti komercinius bankus, nes dabar Biudžeto komiteto išvados yra gana griežtos. Įrodyta, kad centrinis bankas neatliko savo funkcijų. Ar nuo to kas nors pasikeitė? Ar Vyriausybė pakeis vadovą, ar atsistatydins tie žmonės, kurie priėmė sprendimus? Ne, todėl, kad jie lojalūs, patikimi, prezidentė kartu dirbo. Kubilius, nuvažiavęs į Švediją, su švedų bankininkais pašnekėjo. Uždaras rankas. Nėra tokių, kurie nuo sąžinės kolneto, o ne nuo atlyginimo. Kol nebus inami į darbą žmonės pagal savo profesinius gabumus, o ne pagal pažintį, partinę priklausomybę, ir kol nebus rimtos alternatyvos vadinamajam didžiųjų bankų Molotovo-Ribentropo pakui išardyti, kad ateitų kiti bankai arba atirasų valstybinis komercinis bankas, niekas nesikeis. Ir kad niekad nebus pinigų, neuokinkite. Viskas galima. Lietuva buvo pati turtingiausia valstybė. Visą infrastruktūrą perėmė iš Sovietų Sąjungos. Perėmė pinigus ir gamyklų turėjome. Ką padarėme? Išpardavėme viską už litą, kelis litus į dešinę ir į kairę. Pradėjome tarnauti tiems patiems terminalams. Ir jeigu po kelerių metų dar ateis toks paketas, laikotarpis, mes būsimė vergai. Darys ką nori su mumis tie bankininkai. Ir pikčiausia, kad mūsų pačių tautiečių rankomis tai darys. Jie nesitęps rankų, nes jie priklauso Europos Sąjungai, yra tradicijos, turime demokratiją. Tegul lietuviai aiškinausi su lietuviais, kodėl jie čia pakutines kelnes mauna.

S.JAKELIŪNAS: Ne Vyriausybė gali pakeisti Lietuvos banką, tai yra Prezidentūros ir Seimo kompetencija.

G.JAKAVONIS: Tokie bankai ir klientų su fiziais asmenimis santykiai irgi yra skatinami ginti mūsų žmones iš valstybės, kur jie gyvena? **M.MOČIULSKIS:** Mano nu-

mone, tai prisideda prie tokių veiksmų, kad žmonės palieka Lietuvą, ypač jaunimas. Kiek žinau, Jungtinėje Karalystėje galima gauti paslaugų ir įkainių bendrųjų sąlygų pakitimus. Kokia malonė, Bankas mus informuoja, kad pakels kainas. Ne tai, kad bankas turi susitarti su klientu dėl sąlygų pakeitimo. Jis vienašališkai pakelia kainas ir mus informuoja. Tai čia yra Geros praktikos kodeksas? Čia anomalija, bankas gali vienašališkai keisti sąlygas esant sutartiniams santykiams. Ateini į banką, sudarai sutartį, - taip turėtų būti, kaip su telekomu ar dar su kuo nors, - ir tos sąlygos nekinta. Jeigu bankas nori pakeisti, jis siūlo sąlygas, kliento teisė nesutikti su tuo.

A.BOSAS: Kodėl Vyriausybė, netgi verslo žiniasklaida, visą laiką cituoja bankų finansinius analitikus? Patikėkite, bankų finansiniai analitikai niekada nedirbs Lietuvos bankų vartotojų, žmogų. Jie dirba bankui.

V.GALVONAS: Analitikų neišmėsi iš darbo, jie nėra priklausomi nei bankui, nei Vyriausybei, nei kitoms valdžios institucijoms. Darbas dabar yra vertybė. Kieno pinigų gauni, ten ir dirbi. Kiekvienas turi atlikti savo funkciją. Vyriausybė turi prižiūrėti centrinių banką, centrinis bankas - aprepti komercinius bankus, nes dabar Biudžeto komiteto išvados yra gana griežtos. Įrodyta, kad centrinis bankas neatliko savo funkcijų. Ar nuo to kas nors pasikeitė? Ar Vyriausybė pakeis vadovą, ar atsistatydins tie žmonės, kurie priėmė sprendimus? Ne, todėl, kad jie lojalūs, patikimi, prezidentė kartu dirbo. Kubilius, nuvažiavęs į Švediją, su švedų bankininkais pašnekėjo. Uždaras rankas. Nėra tokių, kurie nuo sąžinės kolneto, o ne nuo atlyginimo. Kol nebus inami į darbą žmonės pagal savo profesinius gabumus, o ne pagal pažintį, partinę priklausomybę, ir kol nebus rimtos alternatyvos vadinamajam didžiųjų bankų Molotovo-Ribentropo pakui išardyti, kad ateitų kiti bankai arba atirasų valstybinis komercinis bankas, niekas nesikeis. Ir kad niekad nebus pinigų, neuokinkite. Viskas galima. Lietuva buvo pati turtingiausia valstybė. Visą infrastruktūrą perėmė iš Sovietų Sąjungos. Perėmė pinigus ir gamyklų turėjome. Ką padarėme? Išpardavėme viską už litą, kelis litus į dešinę ir į kairę. Pradėjome tarnauti tiems patiems terminalams. Ir jeigu po kelerių metų dar ateis toks paketas, laikotarpis, mes būsimė vergai. Darys ką nori su mumis tie bankininkai. Ir pikčiausia, kad mūsų pačių tautiečių rankomis tai darys. Jie nesitęps rankų, nes jie priklauso Europos Sąjungai, yra tradicijos, turime demokratiją. Tegul lietuviai aiškinausi su lietuviais, kodėl jie čia pakutines kelnes mauna.

► Įrodyta, kad centrinis bankas neatliko savo funkcijų. Ar nuo to kas nors pasikeitė?

Vytautas GALVONAS
Svečias

M.MOČIULSKIS: Tai, ką pradėjo Seimo Biudžeto ir finansų komitetas, reikia tęsti. Lietuvos banko veikla iširta. Pakankamai kompetentingai, pagrindžiant dokumentais. Įrodyta, kad bankas neatliko savo funkcijų, taip pat ir pagrindinės savo funkcijos - komercinių bankų priežiūros. Šia linkme reikėtų toliau dirbti, klausimą inicijuoti Seimo rudens sesijoje ir apskritai atlikti krizės tyrimą. Juk ne tik Lietuvos bankas, ne tik komerciniai bankai prie to prisidėjo. Turėtume išsamesnį vaizdą ir juo remdamiesi galbūt galėtume atlikti tarptautinį tyrimą. Kadangi čia visi vieni su kitais susiję. Prezidentūra nenori kritikuoti Lietuvos

didina pensininkams 20 Lt pensijas. Kitą mėnesį institucijos mus apipilala skundais. Skundų esmė: mokėjau už pavidimą litą, bet dabar bet kokiame banke - 4 litai. Per vieną mėnesį... Kiek bandėme aiškintis, jokiais būdais neįmanoma išsiaiškinti. Lietuvos bankas tvirtina, kad įvedė naują sistemą. Jie gali mums diktuoti kokias nori sąlygas. Ir negalima to paveikti. Reikia pasidžiaugti, mūsų institucija šį liepos mėnesį jau gavo 4 ieškinius, kur teismas prašo mūsų institucijos pateikti teismui išvadas. Prasideda teismo praktika dėl tokių dalykų, kai bankas perima turtą, nutraukia sutartį, reikalauja grąžinti skolą.

S.JAKELIŪNAS: Geros prak-

► Problemų daug, tačiau nėra nė vienos valdžios institucijos, kuri tada turėtų prižiūrėti tą procesą ir tramdyti

Stasys JAKELIŪNAS
Svečias

► Jei mūsų bankai būtų laikęsi šio kodekso nuostatų, galbūt nebūtų kilusi ir tokia krizė

Marius MOČIULSKIS
Svečias

mos kitos sąlygos ir panašiai? Iš šio dokumento aš to tikėjaisi, deja, nieko panašaus neradau.

A.BOSAS: Kodėl šis dokumentas išėjo būtent dabar? Pirmia pa pagrindinė to priežastis yra siekis nukreipti dėmesį iš esmės arba nuo esminių dalykų - finansinių, bankinių dalykų. Nukreipti dėmesį ir padaužyti sau į krutinę sakant, kad štai mes pagaliau norime pradėti dirbti racionaliai ir garbingai. Apie garbę, aišku, galime šnekėti kiek norime, tačiau situacija yra visai kita. Jis nieko nesprendžia, lygiai taip pat, kaip ir pati Bankų asociacija neturi jokių sprendžiamųjų galių. Ji, pavyzdžiui, negali vienam ar kitam bankui, priėmusi atitinkamą sprendimą, ką nors nurodyti, nes bankai yra savarankiški. O nukreiptas dėmesys pirmiausia nuo to, kas sukėlė kainų bumą ir krizę.

Bankai konkuravo dėl kiekvieno kliento, neatsižvelgdami į tai, ar jis galės grąžinti ilgalaikį kreditą. Tą konkurencija lėmė paklausos išaugimą. Geriausias pavyzdys - neklinojamasis turtas. Be atodairos kredituojant išaugo paklausa, o tokios pasiūlos nėra. Kai nėra pasiū-

Parengė Jaina GRIGAITYTĖ

Ww Nesutinkate? Diskutuokime! w.w.respublika.lt

